

Modül (öneri) No	276
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Gıybet
Modül (Alt konu)	Gıybetin Ferdi ve Toplumsal Hayattaki Zararları
Amaçlar	- Gıybetin; hazır olmayan birinin arkasından, işittiğinde hoşlanmayacağı şekilde konuşmak olduğunu ve doğru söylense bile gıybet sayıldığını anlar. - Gıybetin akıl, kalp, insaniyet, vicdan, fitrat ve milliyet (sosyal hayat) açısından ne kadar çirkin ve zehirleyici bir amel olduğunu kavrar. - Gıybetin sadece belirli durumlarda (şikâyet, meşveret, tarif ve fâsık-ı mütecahir durumu) sırf maslahat için caiz olabileceğini bilir.
Süre	40 dakika
Seviye	Seviye-1
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	Farklılık Bulma: Gıybet ile iftira arasındaki farkı ve gıybetin caiz olduğu özel durumlar ile yasak olduğu genel durumlar arasındaki sınırları ayırt etmedir. Hikayeleştirme: Gıybetin sosyal hayatı nasıl bir "canavar gibi arkadaşını dişlemek" haline getirdiğini temsili durumlar üzerinden kurgulamadır.
Materyal ve Teknoloji	
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	Giriş ve Anı Yazma: Öğrencilerden, gıybet nedeniyle bozulan bir arkadaşlıklarını veya şahit oldukları bir kırgınlığı anlatan kısa bir anı yazmaları istenir. Bu anılar üzerinden gıybetin "hayat-ı içtimaiyeyi zehirleyen" yönü tartışılır. Ayet Analizi ve Hikayeleştirme: Hucurat Suresi 12. ayetindeki altı derece zem (kınama) incelenir. Öğrencilere; "Ölmüş kardeşinin etini yemekten tiksinen bir insan" imajı üzerinden, gıybetin fitraten ne kadar müstekreh (iğrenç) olduğu hikayeleştirilerek anlatılır. Sınıflandırma Uygulaması: Öğrenciler 4-5 gruba ayrılır. Metindeki dört özel madde (Şikâyet, Meşveret, Tarif, Fâsık-ı Mütecahir) incelenerek gıybetin hangi şartlarda "caiz" olabileceği maddelenir. Gruplar, bu durumların "garazsız ve sırf hak için" olması gerektiğini vurgulayarak çalışmalarını sunarlar.
Ölçme ve Değerlendirme	Kavram Karşılaştırma: "Doğru söylemek her zaman gıybeti engeller mi?" sorusu üzerinden gıybet ve iftira farkı yazılı olarak sorgulanır.

	• Çözüm Odaklı Değerlendirme: Gıybet eden veya dinleyen birinin yapması gereken iki temel adım (istiğfar ve helallik isteme) bir süreç şeması olarak istenir. • Metafor Tamamlama: "Gıybet ateşin odunu yediği gibi yer, bitirir" cümlesi tamamlatılarak ameller üzerindeki etkisi ölçülür.
İlişkili metinler	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ Hâtîme Gıybet hakkındadır بِاسْمِهِ² وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ³ Yirmi Beşinci Söz’ün Birinci Şulesinin Birinci Şuaının Beşinci Noktasının, makam-ı zem ve zecrin misallerinden olan bir tek ayetin, mu’cizâne altı tarzda gıybetten tenfir etmesi, Kur’ân’ın nazarında gıybet ne kadar şenî bir şey olduğunu tamamıyla gösterdiğinden, başka beyana ihtiyaç bırakmamış. Evet, Kur’ân’ın beyanından sonra beyan olamaz; ihtiyaç da yoktur. İşte أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا³ altı derece zemmi zemmeder, gıybetten altı mertebe şiddetle zecreder. Şu ayet bilfiil gıybet edenlere müteveccih olduğu vakit, manası gelecek tarzda oluyor. Şöyle ki: Malûmdur, ayetin başındaki hemze, sormak “âyâ” manasındadır. O sormak manası, su gibi, ayetin bütün kelimelerine girer. Her kelimedede bir hükm-ü zımnî var. İşte birincisi: Hemze (ا) ile der: “Âyâ, sual ve cevap mahalli olan aklınız yok mu ki bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor?” İkincisi: يُحِبُّ lâfzıyla der: “Âyâ, sevmek ve nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki en menfur bir işi sever?” Üçüncüsü: أَحَدُكُمْ kelimesiyle der: “Cemaatten hayatını alan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?” Dördüncüsü: أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ kelâmıyla der: İnsaniyetiniz ne olmuş ki, böyle canavarcasına arkadaşınızı dişle parçalamayı yapıyorsunuz? Beşincisi: أَخِيهِ kelimesiyle der: “Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sıla-i rahminiz yok mu ki böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlunun şahs-ı manevîsini insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç aklınız yok mu ki kendi âzânınızı kendi dişinizle divane gibi ısıriyorsunuz?”

¹ Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.

² Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

³ Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? (Hucurat Suresi: 12.)

Altıncısı: مَيَّنًا kelâmıyla der: “Vicdanınız nerede? Fıtratınız bozulmuş mu ki en muhterem bir halde bir kardeşinize karşı, etini yemek gibi en müstekreh bir işi yapıyorsunuz?”

Demek şu ayetin ifadesiyle ve kelimelerin ayrı ayrı delâletiyle zem ve gıybet, aklen ve kalben ve insaniyeten ve vicdanen ve fitraten ve milliyeten mezmumdur. İşte bak, nasıl şu ayet icazkârâne altı mertebe zemmi zemmetmekle, i’cazkârâne altı derece o cürümden zecreder.

Gıybet, ehl-i adavet ve hased ve inadin en çok istimal ettikleri alçak bir silâhtır. İzzet-i nefis sahibi, bu pis silâha tenezzül edip istimal etmez. Nasıl meşhur bir zat demiş:

أَكْبَرُ نَفْسِي عَنْ جَرَائِ بِغِيْبَةٍ ۖ فَكُلُّ إِغْتِيَابٍ جَهْدٌ مِنْ لَا لَهُ جَهْدٌ⁴

Yani “Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet, zayıf ve zelil ve aşağıların silâhıdır.” Gıybet odur ki gıybet edilen adam hâzır olsa idi ve işitse idi, kerâhet edip darılacaktı. Eğer doğru dese, zaten gıybettir. Eğer yalan dese, hem gıybet, hem iftiradır; iki katlı çirkin bir günahdır.

Gıybet, mahsus birkaç maddede caiz olabilir:

Birisi: Şekva suretinde, bir vazifedar adama der; tâ yardım edip o münkeri, o kabahati ondan izale etsin ve hakkını ondan alsın.

Birisi de: Bir adam onunla teşrik-i mesai etmek ister, seninle meşveret eder. Sen de sırf maslahat için, garazsız olarak, meşveretin hakkını eda etmek için desen: “Onun ile teşrik-i mesai etme. Çünkü zarar göreceksin.”

Birisi de: Maksadı tahkir ve teşhir değil, belki maksadı tarif ve tanıttırmak için dese: “O topal ve serseri adam filân yere gitti.”

Birisi de: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecahirdir. Yani fenalıktan sıkılmıyor, belki işlediği seyyiatla iftihar ediyor, zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılmayarak aşikâre bir surette işliyor.

İşte bu mahsus maddelerde, garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet caiz olabilir. Yoksa gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi a’mâl-i salihayı yer bitirir.

Eğer gıybet etti veyahut isteyerek dinledi; o vakit,

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِمَنِ اغْتَبَيْنَاهُ⁵ demeli, sonra gıybet edilen adama ne vakit rast gelse, “Beni helâl et” demeli.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي⁶

Said Nursî

(Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, Nisan-2023, s. 323-325)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁷
وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁸

⁴ Nâsîf el-Yâzicî, Şerhu Divani’l-Mütenebbî, 1:429

⁵ Allah’ım, bizi ve gıybet ettiğimiz kişiyi bağışla. (Süyutî, Fethu’l-Kebîr, 1:84.)

⁶ Bâkî olan yalnız Allah’tır.

⁷ Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

⁸ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)

